

Uvod

Tema je rada znanstveni funkcionalni stil standardnoga jezika. Nakon što se ustanove njegove temeljne osobine, rad donosi pregled apstraktnih jezičnih kategorija koje primjenu pronalaze u znanstvenome tekstu. To su morfološke, sintaktičke i leksičke kategorije. Svaka kategorija bit će potkrijepljena primjerom.

Utvrđit će se i zahtjev znanstvenoga stila za standardnom obvezatnošću te će se kroz nekoliko oglednih primjera dokazati strog odnos prema normi.

U radu se potom donosi pregled triju podstilova znanstvenoga stila. Znanstveni se stil člani na strogo znanstveni, pedagoški i znanstveno-popularni podstil.

U nastavku će biti riječi o temeljnim tipovima znanstvenih tekstova. To su: učenički i studentski referati, znanstveni članci, recenzije i uručci.

Znanstveni funkcionalni stil

„Dok je književnoumjetnički stil, po svojoj individualnoj neograničenosti, subjektivan, znanstveni je stil, po svojoj individualnoj ograničenosti, izrazito objektivan“ (Silić, 2006: 43). U skladu su s navedenom tvrdnjom i temeljne osobine znanstvenoga stila koje će odrediti A. Frančić, L. Hudeček i M. Mihaljević u knjizi *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku* (2005), a to su: racionalnost, strogost, ekonomičnost i objektivnost sadržaja; deskriptivna funkcija (opis pojava, događaja, otkrića); težnja za točnošću, jednoznačnošću, jasnoćom, preciznošću, nedvosmislenošću; zahtjev za terminološkom ujednačenošću; zahtjev za potkrijepljenošću svake tvrdnje.

Znanstveno se mišljenje svodi na kategorijalno mišljenje, a jezične su kategorije opći pojmovi na koje se dijele jedinice jezičnoga sustava. Jezične se kategorije svode na gramatičke, a gramatičke dalje na morfološke (vrsta

riječi, vid, vrijeme, lice, padež, rod, broj) i sintaktičke (suodnos riječi u rečenici, suodnos rečenica u tekstu).

Morfološke kategorije

Morfologija se u znanstvenome stilu očituje predstavnicima apstraktnih kategorija. Apstraktniji predstavnici glagolskih kategorija su: infinitiv, izvanvremenski prezent, izvanvremenski futur, nesvršeni glagolski oblici. U kategorijama lica apstraktnija od drugih su: treće lice jednine, prvo lice jednine i množine, drugo lice jednine uopćena značenja.

Glagolske kategorije

Vrijeme u znanstvenome stilu nije bitno pa se zahtijeva glagolski oblik koji je prema izricanju vremena najneutralniji. To je prezent nesvršenih glagola koji se upotrebljava za prošlost, sadašnjost i budućnost. Naziva se „svevremenskim“ ili „bezvremenskim“ (Silić, Pranjković, 2005: 376).

- (1) *Poglavito jezičnoj živosti u prilog govore brojne napomene normativne vrijednosti kojima slovnici upozoravaju na pogrešnu upotrebu pojedinih oblika.* (Ham, 1996: 16)

Infinitiv je pogodan za iskazivanje odnosa prema sadržaju poruke jer je glagolski način kojim se ne izriče kategorija lica. Primjenu u znanstvenome stilu ima i kao dio frazeologizirane konstrukcije u službi tekstnog veznog sredstva.

- (2) *Treba i napomenuti da je Povijesni pregled prva ovostoljetna gramatika u kojoj se ne prešućuju stariji nastavci i koja o njima govori u afirmativnom smislu.* (Ham, 1996: 2)

Futurum se ne uspostavlja odnos „prošlost : sadašnjost : budućnost“, nego odnos „lijevi sadržaj : desni sadržaj“ (Silić, 2006: 49) Logički se suprotstavlja jedan sadržaj poruke drugomu sadržaju poruke.

- (3) *Međutim, u Kozarčevu će se tekstu potvrditi i je, a koje može biti pojašnjeno i kao zanaglasni akuzativ, ali i kao slavenski genitiv (...).* (Ham, 1996: 19)

Kondicional u značenju mogućnosti, želje i ublažene izjave ne upotrebljava se. Nađe li se u znanstvenome stilu, u službi je izražavanja odnosa prema sadržaju poruke, neovisno o pošiljatelju i primatelju. U istoj službi pobude prema sadržaju poruke mjesto u znanstvenome stilu pronalazi imperativ.

- (4) *Najjednostavnije i najeuropskije bi bilo uvesti dvoslov ie.* (Brozović, 1998: 3)

Kategorije lica

U znanstvenome stilu pojavljuje se prvo lice množine koje ne označuje množinu, nego vezu autora i čitatelja. U knjizi A. Frančić, L. Hudeček i M. Mihaljević *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku* (2005) takvo se *mi* zove *autorsko mi* ili *mi skromnosti* jer osoba koja se iza njega krije dijeli svoje autorstvo s drugim mogućim autorima.

(5) *Čitajući slova opet **dobivamo** dvanaesterac.* (Brozović, 1998: 3)

Treće se lice (češće jednine, rjeđe množine) u pravilu javlja kao vršitelj glagolske radnje u znanstvenome stilu. Osobito se često pojavljuje treće lice jednine u bezličnim i pasivnim konstrukcijama. *Autorsko mi* može se zamijeniti, bez promjene značenja, trećim licem jednine u pasivnoj ili bezličnoj konstrukciji.

(6) *Problemi europskih slovopisa ili grafija **smatraju se** općenito već riješenim, ali to i nije prava istina.* (Brozović, 1998: 1)

(7) *Enklitika **je je** **upotrebljena** u skladu sa suvremenom normom.* (Ham, 1996: 17)

Prvo je lice jednine opravdano u znanstvenome stilu ako se uspostavlja (su)odnos „ono (pošiljatelj) : ono (poruka)“, a ne „ja (pošiljatelj) : ti (prima-telj)“ (Silić, 2006: 48). Takvo se prvo lice jednine može zamijeniti *autorskim mi* i pasivnim trećim licem jednine.

(8) *Ovdje **ne želim** (ne želimo / se ne želi / nije željeno) raspravljati o tome predstavlja li suvremenu hrvatsku ortoepsku uporabnu normu dvosložan izgovor ili pak jednosložan, što god on bio.* (Brozović, 1998: 2)

Sintaktičke kategorije

U znanstvenom je stilu logički redosljed komponenata rečenice kao gramatičke jedinice fiksna. Subjekt je uvijek ispred predikata, predikat ispred objekta, a objekt ispred priložne oznake. I obavijest se razvija tako da iz prethodne, stare obavijesti (tema) izlazi sljedeća, nova (rema). Znanstveni stil predviđa automatizirani red riječi. Obrnuti redosljedi komponenata nisu u skladu s postupcima objektivno-logičkog članjenja iskaza jer oni ne predviđaju stilističku inverziju. Iznimno se redosljed obavijesnoga subjekta i predikata obrće u primjerima upozoravanja na karakter tvrdnje, odnosno protutvrdnje.

(9) ***Ne bi bio potpun** ovaj pregled bez prikazivanja stanja u jezičnoj praksi, i to ne u najnovijoj, nego u nešto starijoj jer najnovija pokazuje da su likovi sa kratkim danas veoma široko prihvaćeni.* (Babić, 1998: 10)

U znanstvenome stilu nema nominativnih rečenica ni strukturno nepotpunih rečenica. Nesvojstveno je osamostaljivanje zavisnoga dijela rečenice, a isključeno je i svako ponavljanje. Rečenice su omeđene odgovarajućom interpunkcijom. Nema nizanja samostalnih rečenica koje su odvojene zarezi-
ma, kao u književnoumjetničkome stilu.

Leksičke kategorije

Imenice su zastupljenije od glagola u znanstvenome stilu i tekstu, a njihovo je značenje opće, pojmovno, apstraktno. U knjizi J. Silića *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* (2006) takve imenice, oslobođene svoga konkretnog značenja, nazivaju se terminima. Kategorijalni termini pojmovi su koji se rabe u svim znanostima i znanstvenim tekstovima. Zovu se i općeznanstveni termini.

- (10) *sustav, ustrojstvo / struktura, funkcija, uloga, kategorija, svojstvo, dužina* itd. (Mihaljević, 1998: 123, 134, 137)

Pojmovi svojstveni srodnim znanostima su srodnoznanstveni termini, a uskoznanstveni termini rabe se u zasebnim, specijalnim znanostima. Leksička metafora u znanstvenome stilu nije zabranjena, već demetaforizirana. Izgubila je ekspresivnost svoga značenja. U knjizi A. Frančić, L. Hudeček i M. Mihaljević *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku* (2005) takva se metafora zove suha ili okamenjena metafora.

- (11) *glava članka, pojmovno polje, tijelo članka* itd. (Mihaljević, 1998: 123, 131, 136)

Internacionalne riječi ili internacionalizmi karakteristika su znanstvenoga teksta. Te su riječi najjednoznačnije i znanstvenici ih rabe radi boljeg međusobnog razumijevanja. Posljedica unošenja internacionalnih riječi u nacionalnu terminologiju jest bujanje sinonimije (npr. *termin / naziv*). Ona otežava komunikaciju, a opravdana je samo ondje gdje se, uz zajedničko opće značenje dviju ili više riječi, razlikuju pojedine komponente njihova značenja. Tvorba je internacionalnih riječi racionalna i ekonomična. Posuđuju se internacionalni rječotvorni modeli i morfemi. Korijenskim se morfemima pridružuju različiti sufixi i prefiksi te se dobivaju novostvorene riječi.

- (12) - *leksikolog* → leksik + o + log + o,
- *leksikologija* → leksik + o + log + ij + a,
- *leksikološki* → leksik + o + lo + šk + i. (Mihaljević, 1998: 126, 135)

Ekspresivnost znanstvenoga teksta

U knjizi M. Katnić-Bakaršić *Stilistika* (2001) znanstvena se retorika određuje kao disciplina koja se bavi sredstvima i načinima učinkovitijega organiziranja znanstvenoga teksta. U znanstvenome je tekstu važna snaga izraza, razumijevanje procesa koji počinje samouvjeravanjem, a završava uvjeravanjem drugih. Osnovna je jezična funkcija u znanstvenome stilu referencijalna (usmjerenost na predmet), ali se javljaju i signali apelativne (usmjerenost na primatelja), izražajne (usmjerenost na pošiljatelja), metajezične (usmjerenost na kod) i fatičke funkcije (usmjerenost na kontakt). Signali posljednje ustaljene su fraze i izrazi koji ne prenose nove obavijesti.

(13) **Predmet ovoga razmatranja samo je pitanje kako da se slovopisno i pravopisno bilježi dvoglasnik ie.** (Brozović, 1998: 2)

J. Silić u knjizi *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* (2006) ističe kako se ekspresivnost postiže sljedećim postupcima: anaforama i paralelizmima, retoričkim pitanjima, personifikacijama predmeta istraživanja.

(14) **To mora izazvati nered u društvu koje nije naviklo učiti riječ po riječ kako se piše. I izazvalo je.** (Brozović, 1998: 2)

Standardna obvezatnost

Svi tipovi znanstvenoga teksta podjednako zahtijevaju standardnu obvezatnost. Poštuje se tradicionalna normativnost, a ovdje će se navesti nekoliko karakterističnih primjera.

Određenost i neodređenost oblika

Tradicionalna normativnost razlikuje pridjeve i pridjevnice u određenome i neodređenome obliku te njihovu odgovarajuću sklonidbu. Tako se neodređeni posvojni pridjevi na *-ov/-ev-* i *-in-* javljaju s oblicima imenske sklonidbe kao i posvojne zamjenice *njegov, njezin, njihov*.

(15) *Mnogobrojne su kritike upućene **Maretićevu** postupku.* (Ham, 1996: 2)

Neodređene zamjenice

Neodređene zamjenice *netko, nešto, nekoji, nečiji* bilježe se bez prefiksa *ne-*. Kad se zamjenice *nitko, nikoji, ničiji, nikakav, nijedan* rabe s prijedlozima, prijedlozi se umeću između dijelova *ni i tko, ni i koji, ni i čiji, ni i kakav, ni i jedan*.

- (16) **Ni pod kojim** uvjetom nema potrebe odricati se dobroga morfološkoga rješenja samo zato što je ono nazočno i u srpskom. (Ham, 1996: 8)

Stilistička pravila o navescima

Kad se jedni do drugih nađu pridjevni ili zamjenički oblici na sufiks *-og*, *-eg*, *-om*, *-em*, pravila o navescima su sljedeća (Silić, 2006: 196):

1. ako su dva oblika, navezak će dobiti prvi (*hrvatskoga standardnog jezika, hrvatskomu standardnom jeziku, o hrvatskome standardnom jeziku*).
2. ako su tri oblika, navezak će dobiti prva dva (*suvremenoga hrvatskoga standardnog jezika, suvremenomu hrvatskomu standardnom jeziku, o suvremenome hrvatskome standardnom jeziku*).

Instrumental sredstva bez prijedloga

Nalaže se uporaba instrumentala bez neproizvedenoga prijedloga *s / sa* te bez proizvedenih prijedloga *pomoću, putem, preko* i sl.

- (17) **Dva su temeljna načela kojima** se pristupilo normiranju: *tradicij-ska i sustavna opravdanost*. (Ham, 1996: 3)

Lokativ mjesta i genitiv vremena

U lokativu se rabi neproizvedeni prijedlog *u*, a ne proizvedeni prijedlozi *na polju, u području* i sl.

- (18) **U hrvatskome slovo-pisu** ima nekoliko slabih točaka. (Brozović, 1998: 1)

U genitivu koji znači vrijeme rabi se neproizvedeni prijedlog *za*, a ne proizvedeni prijedlog *za vrijeme*.

- (19) **Za engleske okupacije Normandije kralj** izdaje niz odredbi kojima je ograničavao kontakt vojnika s prostitutkama. (Benić, 2000: 20)

Podjela znanstvenoga stila na podstilove

Postoji strogo znanstveni funkcionalni podstil, znanstveno-popularni podstil te pedagoški funkcionalni podstil. Pedagoškim podstilom pišu se školski udžbenici, a znanstveno-popularnim djela o znanstvenim aspektima namijenjena laicima. To je stil popularizirajuće literature, a primjer su brošure, priručci i članci. Osim toga, veže se uz znanstveno-popularne televizijske i radijske emisije. Karakterizira ga supostojanje osobina znanstvenoga

i publicističkoga stila. U strogo znanstvenome podstilu dosljedno se poštuju sve zakonitosti znanstvenoga stila, a otpornost prema utjecajima ostalih funkcionalnih stilova najveća je. Znanstveno-popularni i pedagoški podstil bliži su ostalim funkcionalnim stilovima, pogotovo publicističkomu.

Znanstveni tekstovi

Pismena je forma primarni realizacijski medij znanstvenoga stila. Postoje određeni tipovi znanstvenih tekstova.

Referat i članak

Razlikuje se učenički, odnosno studentski referat i znanstveni ili stručni članak. Prvi je pisan pedagoškim podstilom, a drugi strogo znanstvenim podstilom. Struktura znanstvenoga članka i referata dijeli se na: uvod (najava teme i metodologije rada), glavni dio (objašnjavanje termina, rezultati istraživanja) i zaključak (ponavljaju se najvažniji rezultati).

Recenzija

Recenzija je pisana znanstvenim funkcionalnim stilom, ali uz utjecaj administrativno-poslovnoga stila. Njome se vrednuje rukopisni znanstveni tekst predložen za izdavanje. Recenzent brine o formalnim značajkama znanstvenoga teksta (naslov, broj stranica, usustavljenost literature itd.) te o sadržajnim odrednicama (metodologija rada, primjenjivost rezultata, priroda znanstvenoga doprinosa itd.). Kad recenzent prosudi da se znanstveni tekst može objaviti, predlaže njegovu klasifikaciju. U knjizi A. Frančić, L. Hudeček i M. Mihaljević *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku* (2005) razlikuju se izvorni znanstveni radovi, stručni radovi, prethodna priopćenja i pregledni radovi¹.

Uručak

Uručak se na znanstvenim i stručnim skupovima nudi slušateljima kako bi lakše pratili usmeno izlaganje predavača. Sadržava osnovne teze izlaganja i najzanimljivije primjere. U knjizi A. Frančić, L. Hudeček i M. Mihaljević *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku* (2005) ističe se da su u hrvatskome jeziku postojala dvoumljenja između naziva *uručak* i *izručak*. Posljednjih godina prevladava naziv *uručak*.

---

¹ Izvorni znanstveni rad pruža nove znanstvene spoznaje, stručni rad primjenjuje poznate jezične metode i postupke na novu građu, a pregledni rad pruža kritički pregled i prikaz novih spoznaja i teorija.

Izvori

- Babić, Stjepan, 1998. *Glasovi je/e iza pokrivenoga r*, Jezik, 46., br. 1, str. 4-14.
- Benić, Kristian, 2007. *Problem zabave – napomene o prečesto zanemarivanome*, Klepsidra, 1., br. 1, str. 11-35.
- Brozović, Dalibor, 1998. *Refleks starohrvatskoga dugog jata u hrvatskome slovoписu*, Jezik, 46., br. 1, str. 1-4.
- Ham, Sanda, 1996. *O instrumentalu jednine imenice vrste I*, Jezik, 44., br. 1, str. 1-8.
- Ham, Sanda, 1996. *O zanaglasnom akuzativu ju*, Jezik, 44., br. 1, str. 16-20.
- Mihaljević, Milica, 1998. *Terminološki priručnik*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.

Literatura

- Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica, 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Katnić-Bakaršić, Marina, 2001. *Stilistika*, Naučna i univerzitetska knjiga, Sarajevo.
- Silić, Josip, 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb.
- Silić, Josip; Pranjković, Ivo, 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb.